

แถลงการณ์คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

เรื่อง ปัญหาการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมไปในสิ่งแวดล้อม

ตามที่กรมวิชาการเกษตรได้ดำเนินโครงการทดลองมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมทนทานโรคจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยกพืชสวน จังหวัดขอนแก่น และได้มีการตรวจสอบยืนยันโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ รวมทั้งกรมวิชาการเกษตร ในช่วงปลายปี พ.ศ.๒๕๔๗ ว่า มะละกอพันธุ์แขกดำท่าพระที่จำหน่ายออกไปจากสำนักวิจัยฯ ดังกล่าว และมะละกอที่ปลูกในแปลงของเกษตรกรในพื้นที่หลายจังหวัด เป็นเมล็ดพันธุ์มะละกอที่มีการปนเปื้อนมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ให้ความสำคัญต่อกรณีปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากเห็นว่าปัญหาดังกล่าวอาจเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงในหลายมิติ ทั้งในด้านสิทธิเกษตรกร สิทธิผู้บริโภค สิทธิในสิ่งแวดล้อม สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และสิทธิในการพัฒนา โดยได้มีการตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาเป็นลำดับ

อย่างไรก็ตาม ในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๔๘ เกษตรกรและองค์กรพัฒนาเอกชนได้ร้องเรียนต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติว่า หน่วยงานที่รับผิดชอบยังมีได้ดำเนินงานจัดการแก้ไขปัญหาให้เกิดผลสำเร็จ ยังพบการปลูกมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในหลายพื้นที่ เช่น จ.กำแพงเพชร จ.ระยอง เป็นต้น คณะกรรมการฯ จึงได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อตรวจสอบกรณีการหลุดรอดและแพร่กระจายของมะละกอตัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ในสิ่งแวดล้อมขึ้นเพื่อตรวจสอบปัญหาดังกล่าว โดยมีเจตนาที่จะดำเนินการตรวจสอบให้ได้ความจริงและถูกต้อง อันจะนำไปสู่แนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมต่อไป ผลการตรวจสอบและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมี ดังนี้

๑. ผลการตรวจสอบเรื่องการแพร่กระจายมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อม

คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้เก็บตัวอย่างใบและเมล็ดมะละกอจากแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๖ ราย จาก ๔ จังหวัด ได้แก่ จ.ระยอง จ.มหาสารคาม จ.ชัยภูมิ และ จ.กาฬสินธุ์ รวมทั้งสิ้น ๓๑ ตัวอย่าง เมื่อวันที่ ๑๔ และ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๔๘ และส่งตรวจที่ห้องปฏิบัติการ สถาบันอณูชีววิทยาและพันธุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และห้องปฏิบัติการดีเอ็นเอเทคโนโลยี ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ ผลการตรวจพบว่า มีมะละกอตัดแปลงพันธุกรรมจำนวน ๑๑ ตัวอย่าง จาก ๓๑ ตัวอย่าง ใน ๔ จังหวัด

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ในขณะนี้ยังมีการเพาะปลูกมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมอยู่ในแปลงเกษตรกรหลาย จังหวัด ซึ่งเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตามมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

๒. ผลการตรวจสอบเกี่ยวกับการดำเนินการแก้ไขปัญหของกรมวิชาการเกษตร

กรมวิชาการเกษตร เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการทดลองมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมทนทานโรคจุดวงแหวนระดับแปลงในภาคสนาม ณ สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตรเขตที่ ๓ ส่วนแยกพืช จังหวัดขอนแก่น และเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ ซึ่งได้มีประกาศให้พืชดัดแปลงพันธุกรรม เป็นสิ่งต้องห้ามตาม พระราชบัญญัติกักพืช

เมื่อเกิดปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมในช่วงปี ๒๕๔๗ กรมวิชาการเกษตรได้ทำการเก็บตัวอย่างมะละกอในหลายพื้นที่ และต่อมาได้ประกาศยอมรับว่ามีการหลุดรอดแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม โดยกรมวิชาการเกษตรได้มีการทำลายต้นมะละกอในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร ๘๓ ราย ที่ตรวจพบการปนเปื้อน และได้ทดลองจ่ายค่าชดเชยให้เกษตรกรทั้ง ๘๓ ราย ในอัตราตันละ ๔๐ บาท และต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ๒ คณะ ได้แก่ คณะกรรมการตรวจสอบการหลุดรอดของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม และคณะกรรมการศึกษาคำขอสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกา

จากการตรวจสอบของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ในประเด็นนี้ พบว่า

๒.๑ คณะกรรมการทั้ง ๒ คณะมีการประชุมไปเพียง ๑ ครั้ง ในช่วงปลายปี ๒๕๔๗ และมีได้มีการเรียกประชุมอีกเลยจนถึงบัดนี้ และยังไม่ีผลการตรวจสอบหรือข้อสรุปใดๆ จากคณะกรรมการทั้งสองคณะดังกล่าวอีกด้วย

๒.๒ จากบัญชีรายชื่อเกษตรกร แสดงให้เห็นว่ามีเกษตรกรกว่า ๒,๖๐๐ รายที่ได้รับเมล็ดพันธุ์และต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายทำพระไปจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่น ซึ่งอยู่ในข่ายเสี่ยงที่จะได้รับเมล็ดพันธุ์ที่ปนเปื้อนมะละกอ GMOs

แต่จากการสุ่มเก็บตัวอย่างมะละกอของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ จากเกษตรกรที่อยู่ในบัญชีรายชื่อของกรมวิชาการเกษตร พบว่าเกษตรกรทั้ง ๖ รายที่สุ่มเก็บตัวอย่างไม่เคยได้รับการติดต่อหรือดำเนินการจากเจ้าหน้าที่ แสดงให้เห็นว่ากรมวิชาการเกษตรไม่ได้มีความตระหนักและดำเนินการแก้ไขจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง

๒.๓ จากการตรวจสอบพบว่าผู้ที่ซื้อเมล็ดพันธุ์มะละกอแจกจ่ายทำพระจากส่วนแยกพืชสวนขอนแก่น บางรายมีการจำหน่ายเมล็ดพันธุ์โดยการโฆษณาทางหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำให้มีการแพร่กระจายเมล็ดพันธุ์มะละกอที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อน GMOs ออกไปทั่วประเทศ และในกิจกรรมการฝึกอบรมเกษตรกรหรืองานนิทรรศการเกี่ยวกับการเกษตร หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้นำเมล็ดพันธุ์หรือต้นกล้ามะละกอแจกจ่ายทำพระ แจกให้กับประชาชนทั่วไปเป็นจำนวนมาก โดยมีได้มีการบันทึกปริมาณและพื้นที่ที่ได้แจกจ่ายไป

๒.๔ ปัญหาการหลุดแพร่กระจายของมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมที่ปนเปื้อนไปกับมะละกอพันธุ์แขกดำท่าพระ เกิดขึ้นจากความบกพร่องของกรมวิชาการเกษตร มิได้มีสาเหตุมาจากเกษตรกร แต่การเยียวยาปัญหาโดยการจ่ายเงินค่าชดเชยให้เกษตรกรในอัตราตันละ ๔๐ บาท นับว่าเป็นมาตรการดูแลเยียวยาที่ไม่เหมาะสมและเป็นธรรม

๒.๕ คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ได้มีหนังสือขอข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตั้งแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๔๘ โดยกำหนดเวลาให้ตอบภายในวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๔๘ เมื่อครบกำหนดเวลาได้มีหนังสือทวงถามอีก ๒ ครั้ง แต่จนถึงบัดนี้ซึ่งได้เลยจากกำหนดเวลามา ๒ เดือน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังมีได้จัดส่งข้อมูลใดๆ ให้กับคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ อันเป็นการกระทำที่ขัดต่อมาตรา ๓๒ แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒

๒.๖ การที่กรมวิชาการเกษตรขาดความตระหนัก ขาดความเอาใจใส่อย่างเพียงพอต่อการแก้ไขจัดการปัญหาการหลุดแพร่กระจายมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้ขณะนี้ปัญหาขยายวงกว้างออกไปและยากต่อการเยียวยาแก้ไข นอกจากนี้ อาจนำไปสู่ปัญหาการฟ้องร้องจากผู้เสียหายได้ว่ากรมวิชาการเกษตรละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ.๒๕๐๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติกักพืช (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๒

๓. ข้อเสนอต่อการจัดการปัญหาและการเยียวยาความเสียหาย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติขอเสนอให้รัฐบาลเร่งรัดจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ดังนี้

๓.๑ การจัดการกับมะละกอ GMOs ที่อยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกร

๓.๑.๑ ให้มีการทำลายมะละกอดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ที่ปลูกอยู่ในแปลงเพาะปลูกของเกษตรกรและมะละกอที่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงต่อการปนเปื้อนทั้งหมด เพื่อไม่ให้มีการแพร่กระจายมะละกอ GMOs ออกไปกว้างขวางขึ้นกว่าเดิม โดยต้องดำเนินการตามวิธีการที่ถูกต้อง เหมาะสม ตามหลักวิชาการ

๓.๑.๒ รัฐบาลต้องมีการชดเชยความเสียหายให้แก่เกษตรกรอย่างเป็นธรรมและเหมาะสม

๓.๒ การสอบสวนข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

กรณีการแพร่กระจายพืชดัดแปลงพันธุกรรม (GMOs) ออกไปในสิ่งแวดล้อมในระหว่างการทดลอง เช่นนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เคยมีกรณีเกิดขึ้นกับฝ้ายบีบีในปี ๒๕๔๒ แต่จนถึงบัดนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ยังไม่สามารถอธิบายและสรุปผลการสอบสวนของปัญหาดังกล่าวได้ โดยที่มีรายงานจากหลายฝ่ายให้ข้อมูลตรงกันว่า พื้นที่ปลูกฝ้ายส่วนใหญ่ของไทยในปัจจุบันเป็นฝ้ายบีบี ในกรณีมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมนี้ มีแนวโน้มว่าจะมีสภาพการณ์เดียวกันกับกรณีฝ้ายบีบี ดังนั้น จึงจะต้องเร่งรัดผลักดันการแก้ไขจัดการปัญหาโดยเร็ว มีการสอบสวนลงโทษผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหาเรื่องนี้ รวมถึงผู้ที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๓.๓ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

ควรเร่งพัฒนาระบบกฎหมายของไทยเพื่อให้เท่าทันกับการพัฒนาและใช้ประโยชน์จาก GMOs กฎหมายสำคัญที่ควรมีก่อนมีการทดลองในแปลงทดลอง/ระดับไร่นา หรือให้มีการปลูกพืช GMOs ในเชิงพาณิชย์ ได้แก่ กฎหมายด้านความปลอดภัยทางชีวภาพ กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค โดยยึดหลักความรับผิดชอบอย่างเคร่งครัด (Strict Liability) และ กฎหมายป้องกันการผูกขาดที่มีประสิทธิผล เนื่องจากสินค้า GMOs เป็นสินค้ากึ่งผูกขาด มีผู้แข่งขันน้อยราย มีสิทธิบัตรคุ้มครอง

ทั้งนี้ กระบวนการจัดทำกฎหมายควรประกอบด้วยผู้แทนจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ยึดหลักการมีส่วนร่วมและโปร่งใส โดยมีการรับฟังความเห็นจากสาธารณะอย่างกว้างขวางทุกขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

๓.๔ ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยควรเข้าเป็นภาคีสมาชิกของพิธีสารว่าด้วยความปลอดภัยทางชีวภาพ (Biosafety Protocol) ซึ่งเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่จะเป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในด้านการบริหารจัดการเรื่องสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม โดยเฉพาะในประเด็นการค้าระหว่างประเทศ การคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ อันเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีปัญหาข้อพิพาทระหว่างประเทศมากขึ้นในอนาคต

๓.๕ การจดสิทธิบัตรมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมในประเทศไทย

เนื่องจาก ในขณะนี้มีการยื่นขอจดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทยหลายรายการในประเทศสหรัฐอเมริกาและในอีกหลายประเทศ โดยนักวิจัยของสหรัฐอเมริกาและนักวิจัยต่างประเทศ ถ้ามีการอนุมัติสิทธิบัตรดังกล่าวโดยเฉพาะในกรณีสิทธิบัตรคุ้มครองยีนไวรัสจุดวงแหวนมะละกอ (หมายเลข ๒๐๐๓๐๑๗/๒๓๙๗) จะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการวิจัยและการใช้ประโยชน์จากมะละกอดัดแปลงพันธุกรรมของไทยในอนาคต เป็นอุปสรรคและจำกัดโอกาสในการวิจัยมะละกอทนทานโรคไวรัสจุดวงแหวนและอาจสร้างปัญหาด้านการค้าต่อประเทศไทย ถ้ามีการส่งมะละกอของไทยที่มีคุณลักษณะตรงตามกับที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรเข้าไปขายในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือประเทศอื่นๆ ที่ได้มีการจดสิทธิบัตรไว้

ดังนั้นจะต้องเร่งรัดการดำเนินงานของคณะกรรมการศึกษาข้อสิทธิบัตรสหรัฐอเมริกาที่ทางกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้แต่งตั้งขึ้นตั้งตั้งแต่ปี ๒๕๔๗ เพื่อพิจารณาทบทวนเนื้อหา ข้อสัญญาความตกลงแบ่งปันผลประโยชน์ (MOU) ระหว่างกรมวิชาการเกษตรกับมูลนิธิวิจัยแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล และในกรณีที่เนื้อหาสัญญาไม่ได้ให้การคุ้มครองผลประโยชน์ของประเทศไทยอย่างเป็นธรรม ควรมีการยื่นคัดค้านการขอรับสิทธิบัตรที่เกี่ยวข้องกับมะละกอของไทยในสหรัฐฯ และในประเทศต่างๆ ที่เป็นตลาดส่งออกมะละกอของไทยโดยเร่งด่วนต่อไป

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลและข้อเสนอแนะในเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นการปกป้องคุ้มครองสิทธิเกษตรกร รักษาผลประโยชน์ของประเทศชาติ และการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

๕ กันยายน ๒๕๔๘